

Asenteet monivaikutteista maataloutta kohtaan

Nina Hyytiä¹⁾

Jukka Kola²⁾

¹⁾ Taloustieteen laitos, PL 27 (Latokartanonkaari 9) 00014 Helsingin yliopisto, nina.hyytia@helsinki.fi

²⁾ Taloustieteen laitos, PL 27 (Latokartanonkaari 9) 00014 Helsingin yliopisto, jukka.kola@helsinki.fi

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia suomalaisten kuluttajien asenteita monivaikutteista maataloutta kohtaan ja selvittää, millainen suhde näillä asenteilla ja estimoidulla maksuhalukkuudella oli. Lisäksi tarkasteltiin asenteiden, maksuhalukkuuden ja sosioekonomisten tekijöiden välisiä suhteita.

Tutkimuksessa käytettiin vuonna 2002 kerättyä aineistoa (N=1300), josta on aiemmin estimoitu maksuhalukkuus contingent valuation –menetelmällä. Asenneulottuvuudet selvitettiin faktorianalyysin avulla. Faktorianalyysissä päädyttiin neljän faktorin ratkaisuun. Vastaajat jaettiin ryhmiin klusterianalyysissä asenneulottuvuuksista laskettujen faktoripisteiden pohjalta. Klusterianalyysissä vastaajista muodostui kuusi erilaista ryhmää, joiden välistä merkitsevyyttä testattiin maksuhalukkuutta ja sosioekonomisia tekijöitä vasten.

Vastaajien korkea sosiaalinen asema heijastui myönteisinä asenteina, mutta matalana maksuhalukkuutena. Naisten maksuhalukkuus oli miehiä suurempi, mutta miesten asenteet olivat naisia myönteisempiä. Eteläsuomalaiset ja Vaasan läänin alueella asuvilla oli kaikkein myönteisimmät asenteet, mutta alhainen maksuhalukkuus.

Olisi todennäköistä, että ihmiset, joilla on myönteiset asenteet, esittäisivät myös korkeita maksuhalukkuuksia. Tässä tutkimuksessa näiden välillä ei kuitenkaan havaittu positiivista riippuvuutta. Korkein maksuhalukkuus oli ryhmissä, jonka jäsenten asenteet kuvastivat välinpitämättömyyttä tai jopa kielteisyttä monivaikutteista maataloutta kohtaan. Koska suurin osa maanviljelijöistä kuului tähän ryhmään, voidaan olettaa, että viljelijät eivät pidä monivaikutteisuuksista tai ainakaan kaikkia sen osia tärkeinä. Viljelijöiden korkeiden maksuhalukkuuksien taustalla voi olla myös halu varmistaa tukeen jatkuminen tulevaisuudessa. Kuluttajien kohdalla myönteisten asenteiden esittäminen yhdessä alhaisen maksuhalukkuuden kanssa voi kuvastaa ihmisten halua antaa itsestään edullinen kuva toisten silmissä. Aiemmissa tutkimuksissa tällaista toimintaa on selitetty strategisella käyttäytymisellä.

Kuluttajatutkimuksessa on usein törmätty ihmisten asenteiden ja käyttäytymisen väliseen ristiriitaan. Tätä on selitetty sosiaalisilla ja psykologisilla tekijöillä. Tällainen usein todettu epäkohdonmukaisuus ihmisten toiminnassa on aiheellista ottaa huomioon myös talous- ja politiikkatutkimuksessa.

Suomalaiset haluavat edelleen ensisijaisesti tukea kotimaista maataloutta puhtaan ja turvallisen ruoan tuottajana. Monivaikutteisen maatalouden muut tuotokset eivät ole kansalaisille yhtä tärkeitä, vaikkakin huomattavalla osalla suomalaisista on myönteiset asenteet näitä maatalouden tuottamia ulkoisvaikutuksia kohtaan.

Asiasanat: julkishyödykkeet, kuluttajat, maatalouspolitiikka, maksuhalukkuus

Johdanto

Monivaikutteinen maatalous on ajankohtainen käsite tämän hetkessä maatalouden ja maatalouspolitiikan tutkimuksessa. Tutkimuksissa on kuitenkin tarkasteltu lähinnä monivaikutteisuutta maataloustuotannon ja maataloustuotteiden tarjonnan yhteydessä (esim.. Romstad et al. 2000, Randall 2002, Vatn 2002, Ollikainen ja Lankoski 2003). Kysyntä ja kuluttajien käyttäytyminen ovat sen sijaan jääneet vähemmälle huomiolle. Kuluttajien mielipiteitä ja näkemyksiä monivaikutteisesta maataloudesta on selvitetty, mutta mielipiteiden taustalla olevia asenteita ja arvoja on tutkittu vähemmän. Toisaalta asennetutkimuksia on esimerkiksi ympäristöystävällisistä tuotteista, tuotantoeläinten hyvinvoinnista ja maaseutumaisemista. (esim. Gregory 2000, Nielsen 2001, Cook et al. 2002, Pouta 2003). Nämä aiheet liittyvät monivaikutteiseen maatalouteen, mutta näistä tutkimuksista on puuttunut selkeä politiikkaulottuvuus. Tässä tutkimuksessa yhdistetään sekä kuluttajien asenteet että monivaikutteisuus maatalouspolitiikassa.

Kuluttajien ympäristötietoisuuden lisääntyminen on heijastunut myös maataloustuotteiden kysyntään. Kuluttajat haluavat monipuolisia ja korkealaatuisia elintarvikkeita, joiden tuotannon etiikkaan on myös kiinnitetty huomiota. Tämän lisäksi ihmiset osaavat vaatia maataloudelta myös julkishyödykkeitä verovarojensa vastikkeeksi. Maatalouspolitiikan tulisikin kyetä vastaamaan näihin kuluttajien ja kansalaisten tarpeisiin.

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia suomalaisten kuluttajien asenteita monivaikutteisista maataloutta kohtaan ja selvittää, millainen suhde näillä asenteilla ja estimoidulla maksuhalukkuudella oli. Lisäksi tarkasteltiin asenteiden, maksuhalukkuuden ja sosioekonomisten tekijöiden välisiä suhteita.

Aineisto, menetelmät ja tulokset

Tutkimuksessa käytettiin vuonna 2002 tietokoneavusteisesti kerättyä aineistoa, jossa 1300:lta 18-75 -vuotiaalta suomalaiselta kysyttiin heidän maksuhalukkuuttaan monivaikutteisesta maataloudesta. Lisäksi ihmisiltä kysyttiin heidän näkemyksiään ja mielipiteitään mm. maataloudesta, maatalouspolitiikasta, ympäristöstä, tuotantoeläinten kohtelusta, maaseutumaisemista. Aineistosta on aiemmin estimoitu kuluttajien maksuhalukkuus monivaikutteisesta maataloudesta contingent valuation- menetelmällä (Yrjölä & Kola 2004). Keskiarvomaksuhalukkuudeksi (open-ended WTP) saatiin 94 euroa ja mediaanimaksuhalukkuudeksi 50 euroa.

Tässä tutkimuksessa asenteita mittaava summamuuttuja rakennettiin kolmesta erilaisesta kysymysten ja väittämien sarjasta, jotka selvittivät kuluttajien näkemyksiä mm. ympäristöstä, maataloudesta, maaseudusta sekä maatalouden ja maatalouspolitiikan tehtävistä. Asenneulottuvuudet selvitettiin faktorianalyysin avulla. Faktorianalyysissä tiivistetään muuttujien sisältämä informaatio faktoreihin (Hair ym. 1995). Faktorianalyysi tehtiin SPSS 10 -ohjelmalla käyttäen sekä suurimman uskottavuuden- (maximum likelihood) että pääakselifaktorointi (principal axis factoring) menetelmiä. Kummallakin menetelmällä päädyttiin neljän faktorin ratkaisuun. Kriteereinä käytettiin muun muassa faktoreiden ominaisarvoja sekä Cattellin Scree testiä. Maximum likelihood- menetelmällä saadut tulokset olivat selkeämmin tulkittavissa, joten se valittiin lopulliseksi tulkintamenetelmäksi. Faktorit rotatoitiin Varimax-menetelmällä.

Taulukko 1. Varimax-rotatoitu faktorimatriisi.

Muuttuja	Faktori 1	Faktori 2	Faktori 3	Faktori 4
MOMA14D	0,739			
MOMA14F	0,675			
MOMA14B	0,649			
MOMA14C	0,541		0,307	
MOMA14E	0,523		0,351	
MOMA13D	0,507			
MOMA14A	0,401	0,326		
MOMA13E	0,385			
MOMA15B		0,729		
MOMA15A		0,707		
MOMA15C		0,636		0,317
MOMA13A		0,388		
NMOMA13B			0,582	
NMOMA13F			0,501	
NMOMA13C			0,467	
MOMA13H			0,457	
MOMA13G			0,442	
MOMA15D		0,364		0,612
MOMA15E	0,384	0,373		0,584

FAKTORI 1

Faktori 1 ilmentää asennetta, jossa korostuvat yhteisöllisyys ja ihmisen vastuu ympäristöstä. Tätä faktoria kuvaa myönteinen asenne kestävän kehityksen arvoja kohtaan. Ihmisen etua ei aseteta ensisijaiseksi, vaan ihminen on osa luontoa ja ihminen tiedostaa oman toimintansa vaikutukset ja siitä seuraavan vastuun.

Tälle faktorille latautuivat (taulukko 1) muuttujat:

MOMA 14D	Elintarvikkeiden turvallisuus (esim. taudinaiheuttajista ja kasvinsuojeluaineiden jäämistä vapaat elintarvikkeet ja yleisesti hyvänlaatuiset elintarvikkeet).
MOMA 14F	Tuotantoeläinten hyvinvointi (esim. hyvä juomavesi ja ruokavalio, hyvä elinympäristö, terveyden- ja sairaanhoito ja henkinen hyvinvointi).
MOMA 14B	Maaseutualueiden ympäristö (esim. ravinnevalumien vähentäminen, kasvi- ja eläinlajimäärän säilyttäminen vähintään nykyisellä tasolla, käytettyjen kasvinsuojeluaineiden määrä ja laatu).
MOMA 14C	Maaseudun sosioekonominen elinvoimaisuus (esim. palvelujen ja työpaikkojen säilyttäminen maaseutualueilla, maaseutuasutuksen säilyminen, ihmisten hyvinvointi maaseudulla).
MOMA 14E	Elintarvikkeiden huoltovarmuuden turvaaminen (esim. ruoan riittävän saannin turvaaminen myös kriisiaikoina, riittävän ravitsevan ruokavalion turvaaminen myös kriisiaikoina).
MOMA 613D	Maatalouspolitiikalla on turvattava tuotantoeläinten hyvinvoinnin riittävä taso.
MOMA 14A	Maaseutumaiseman turvaaminen (esim. eri viljelykasvien ja metsän jakauma, niityt, laiduntavat eläimet, perinteiset maatalousrakennukset).
MOMA 13E	Ihmisen velvollisuus on huolehtia luonnosta.

FAKTORI 2

Tämän faktorin taustalla on ajattelutapa, että maaseutu on lomaviettäpaikka ja virkistystyksen lähde. Maaseudun oleellinen tehtävä on tarjota estetiikkaa ja lepoa.

Tälle faktorille latautuivat muuttujat:

MOMA 15B	Maaseutumaiseman ja maaseutualueiden ympäristön tilan säilyttäminen kesämökkiksi tai muun sellaisen paikan, jossa vietät vapaa-aikaasi läheisyydessä.
MOMA 15A	Maaseutumaiseman ja maaseutualueiden ympäristön tilan säilyttäminen kotisi läheisyydessä.
MOMA 15C	Maaseutumaiseman ja maaseutualueiden ympäristön tilan säilyttäminen usein käyttämiesi teiden varsilla.
MOMA 3A	Kaupungin vilskkeestä on mukava päästä välillä maaseudun rauhaan.

FAKTORI 3

Faktori 3 ilmentää asennetta, jonka taustalla on käsitys, jonka mukaan kotimainen maataloustuotanto on tärkeää ja itsessään arvokasta. Maatalouden tulisi keskittyä ja hoitaa perinteistä tehtävänsä eli turvallisten elintarvikkeiden tuotantoa.

Tälle faktorille latautuivat muuttajat:

UMOMA 13B	Maatalous ei aiheuta merkittäviä ongelmia ympäristölle.
UMOMA 13F	Maataloutta pitää tukea.
UMOMA13C	Ruoan tuonti riittävän monista maista ei turvaa elintarvikkeiden tarjontaa myös kriisitilanteissa.
MOMA 13H	Viljelty maisema on luonnontilaista miellyttävämpi.
MOMA 13G	Haluan syödä pääosin kotimaista ruokaa.

FAKTORI 4

Maaseutumaiseman ja ympäristön tilan säilyttäminen on tärkeää, vaikka niistä ei itse hyötyisikään. Voidaan ajatella, että asenne kuvastaa myös olemassaoloarvoja ja yli sukupolvien ulottuvaa ajattelua.

Tälle faktorille latautuivat muuttajat:

MOMA 15D	Maaseutumaiseman ja maaseutualueiden ympäristön tilan säilyttäminen syrjäisellä maaseudulla.
MOMA 15E	Maaseutumaiseman ja maaseutualueiden ympäristön tilan säilyttäminen maaseudulla yleisesti.

Faktorianalyysillä voidaan tiivistää aineiston sisältämä informaatio ja paljastaa taustalla olevat asenneulottuvuudet. Faktoreita ei kuitenkaan voida käyttää jatkoanalyysiin sellaisenaan. Faktoreiden informaatio voidaan yhdistää vastaajiin faktoripisteiden avulla. Faktoripisteet ovat kullekin yksilölle alkuperäisistä muuttujista latausten kautta laskettuja faktoreiden arvoja. (Alkula ym. 1994)

Vastaajat jaettiin ryhmiin klusterianalyysissä (SPSS 10 Quick Cluster; k-mean kluster – menetelmällä) asenneulottuvuuksista laskettujen faktoripisteiden pohjalta. Klusterianalyysin tavoitteena on luokitella vastaajat toisistaan mahdollisimman paljon poikkeaviin ryhmiin niin, että kunkin ryhmän jäsenet olisivat keskenään mahdollisimman samanlaisia. Klusterianalyysissä vastaajista muodostui kuusi erilaista ryhmää, joiden välistä merkitsevyyttä testattiin maksuhalukkuutta ja sosioekonomisia tekijöitä vasten. Näitä olivat sukupuoli, vastaajien ikä, koulutus, ammattiryhmä, toimiala, tulot, asennoituminen politiikkaan, lapsuuden asuinympäristö, miten MoMa-maksut kerätään ja vastaajien asuinpaikka.

Ryhmien välisiä eroja testattiin¹ sekä ristiintaulukoinnin tuloksista lasketuilla χ^2 -testisuureiden perusteella että Kruskal-Wallis –yksisuuntaisen varianssianalyysin pohjalta lasketuista χ^2 – testisuureista. (Taulukko 4) Molempien testien perusteella merkitseviä eroja löytyi maksuhalukkuuden, sukupuolen, politiikkaan asennoitumisen, lapsuuden asuinympäristön, MoMa-maksujen keräystavan ja kaikkien ihmisten asuinpaikkaa koskevien kysymysten suhteen. Ryhmille tehtiin myös pareittaiset vertailut käyttäen Dunnin (1964) esittämää kaava tilanteessa, jossa pareittaisia vertailuja tehdään Kruskal-Wallis –analyysien tulosten pohjalta ryhmien kokojen poiketessa toisistaan (Siegel 1988).

Kuuden ryhmän klusterianalyysin ratkaisun keskeisimmät tulokset on koottu taulukoihin 2 ja 3. Tämän jälkeen ryhmät kuvaillaan sanallisesti.

Taulukko 2. Ryhmien koot sekä poikkeamat eli hajontayksiköiden määrät klusterikeskuksista.

Klusteri	N=1375 Frekvenssi n	%	F1	F2	F3	F4
1	135	9.8	1.53	-0.39	-0.36	-0.28
2	170	12.4	-0.20	0.65	-0.03	1.28
3	134	9.7	1.38	0.70	0.91	0.54
4	278	20.2	-0.44	-0.47	0.72	-0.26
5	481	35.0	-0.35	-0.50	-0.57	-0.18
6	177	12.9	-0.39	1.23	0.02	-0.53

¹ Kaikissa testeissä viitataan merkitsevyytasoon 0.05.

Taulukko 3. Keskeisten muuttujien tunnuslukuja ryhmittäin.

Klusteri	MOMA17 keskiarvo	MOMA17 mediaani	Sukupuoli % n/m	Ikä keskiarvo
1	48.47	20.00	47.4 / 52.6	43.89
2	97.52	50.00	50.0 / 50.0	47.48
3	42.76	0.00	39.6 / 60.4	44.07
4	103.69	100.00	54.7 / 45.3	46.71
5	118.44	100.00	55.1 / 44.9	46.28
6	81.02	50.00	50.8 / 49.2	46.87

Taulukko 4. Ryhmien välisten erojen merkitsevyys ristiintaulukoinnista ja Kruskal-Wallis-varianssianalyysistä.

Muuttuja	χ^2 df	p = (Ristiintauluk- ko)	χ^2 df	p = (K-W)
MOMA17 Mak- suhaluokkuus			126.147 df=5	.000
TK1 Sukupuoli	12.355 df=5	.030	12.346 df=5	.030
TK38 Koulutus	32.715 df=35	.579		
TK39 Ammatti- ryhmä	96.887 df=50	.000	7.028 df=5	.219
TK40 Toimiala	40.183 df=35	.251	14.149 df=5	.015
TK44 Tulot	108.142 df=100	.272	16.380 df=5	.006
TK60 Asennoi- tuminen politiik- kaan	70.007 df=20	.000	19.176 df=5	.002
MOMA1 Lap- suuden asuinym- päristö	111.859 df=10	.000	94.133 df=5	.000
MOMA21 Miten maksut kerätään	77.291 df=15	.000	55.623 df=5	.000
LAANI Lääni	104.527 df=50	.000	62.100 df=5	.000
KUN2 Asuin- paikka	100.833 df=15	.000	95.217 df=5	.000
ALU2 Asuin- paikka	73.441 df=15	.000	63.880 df=5	.000

Ikä	Varianssianalyysi	F= 2.049	p = .069
-----	--------------------------	-----------------	-----------------

Ryhmä 1 Tämän ryhmän jäsenet tuntevat yhteisöllistä vastuuta luonnosta ja kanssaihmisistä. Ihmisen etua ei aseteta ensisijaiseksi, vaan ihminen on osa luontoa ja ihminen myös tiedostaa oman toimintansa vaikutukset ja siitä seuraavan vastuun. Maatalouden tehtävä on tuottaa laadukasta ja turvallista ravintoa luontoa säästäen ja tuotantoeläimiä kunnioittaen. Tämä ajattelutapa on lähellä kestävä kehityksen periaatteita.

Ryhmä 2 Maaseutumaiseman ja ympäristön tilan säilyttäminen on tärkeää, vaikka niistä ei itse hyötyisikään. Luonto tulee säilyttää myös tuleville sukupolville. Nämä ihmiset kuitenkin antavat arvoa ympäristön kauneudelle myös omassa elinympäristössään.

Ryhmä 3 Tämän ryhmän jäsenillä on yleisesti myönteinen asenne monivaikutteisen maatalouden sisältöä ja sen edustamia arvoja kohtaan. Ryhmän jäsen näkee maatalouden tärkeyden sekä markkinallisten että markkinattomien hyödykkeiden tuottaja ja turvaaja. Maatalouden tulee ottaa huomioon ympäristö ja yhteiskunta, jonka sisällä se toimii ja tuottaa palveluita, mutta maataloudelle tulee myös antaa arvoa ja sille tulee saada korvaus näiden palveluiden tuottajana.

Ryhmä 4 Tämän ryhmän mielestä kotimainen maataloustuotanto on tärkeää ja itsessään arvokasta. Maatalouden tehtävänä on tuottaa puhdasta ja turvallista ruokaa, maatalouden muut tehtävät eivät näiden ihmisten mielestä ole kovin tärkeitä.

Ryhmä 5 Tätä ryhmää luonnehtii välinpitämättömyys tai jopa kielteisyys MoMa:n tehtäviä ja sen edustamia arvoja kohtaan.

Ryhmä 6 Näille ihmisille maaseutu on lomanviettopaikka ja virkistysten lähde, maaseudun ja maatalouden tehtävänä on tuottaa palveluita ja puhdasta ravintoa. He hakevat nautintoa esteettisistä ja kauniista luontokohteista ja maisemista. Maataloudella ja maaseudulla on heille välinearvoa.

Myönteisten asenteiden ja korkean maksuhalukkuuden välille ei löydetty positiivista riippuvuutta. Korkein maksuhalukkuus oli ryhmässä, jonka jäsenet suhtautuivat välinpitämättömästi tai kielteisesti monivaikutteisuutta kohtaan. Toiseksi korkeimman maksuhalukkuuden ryhmässä tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat perinteinen ruoantuotanto sekä ruoan korkea laatu ja turvallisuus. Vastaajien korkea sosiaalinen asema heijastui myönteisinä asenteina, mutta matalana maksuhalukkuutena. Naisten maksuhalukkuus oli miehiä suurempi, mutta miesten asenteet olivat naisia myönteisempiä. Eteläsuomalaiset ja Vaasan läänin alueella asuvilla oli kaikkein myönteisimmät asenteet, mutta alhainen maksuhalukkuus.

Tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, kuinka paljon enemmän he olisivat maksamaan, että maatalous noudattaisi monivaikutteisuuden periaatteita. Vastaajista 20 % ilmoitti maksuhalukkuudekseen 0 euroa. Monien kuluttajien mielestä järkevämpää ja tarkoituksenmukaisempaa olisikin kohdentaa tukia uudelleen eikä korottaa nykyistä tukisummaa. Vertailtaessa maksuhalukkuutta ja asenteita, on syytä ottaa myös huomioon open-ended –maksuhalukkuuteen sisältyvät virhelähteet.

Johtopäätökset

Markkinattomilla hyödykkeillä on suoraan käyttöön liittyvien arvojen lisäksi epäsuoraa käyttöarvoa, olemassaoloarvoa ja perintöarvoa. Tutkimuksessa käytetty maksuhalukkuus on estimoitu ehdollisen arvottamisen menetelmällä, joka kykenee ottamaan huomioon ja rahanmääräistämään käyttöarvojen lisäksi myös olemassaoloarvot ja perintöarvot. Tässä tutkimuksessa asenneulottuvuudet johdettiin faktorianalyysillä. Näiden asenneulottuvuuksien voidaan ajatella heijastavan asenteiden taustalla olevia, asenteille ja käyttäytymiselle suuntaa antavia arvoja. Faktori 1 heijastaa kestävästä kehityksen arvoja, faktorit 2 ja 3 maatalouden ja maaseudun suoraa käyttöarvoa kuluttajille ja faktori 4 olemassaoloarvoa ja perintöarvoa.

Olisi todennäköistä, että ihmiset, joilla on myönteiset asenteet, esittäisivät myös korkeita maksuhalukkuuksia. Tässä tutkimuksessa näiden välillä ei kuitenkaan havaittu positiivista riippuvuutta. Korkein maksuhalukkuus oli ryhmässä, jonka jäsenten asenteet kuvastivat välinpitämättömyyttä tai jopa kielteisyyttä monivaikutteista maataloutta kohtaan. Nämä ihmiset olivat tyypillisesti maaseudulla lapsuutensa viettäneitä pohjois- tai keskisuomalaisia. Vaikka kyselyssä myös perustuotanto sisällytettiin monivaikutteisen maatalouden käsitteeseen, on mahdollista, että ihmiset mielsivät monivaikutteisuudeksi pääasiassa vain julkishyödykkeiden tuottamisen. On tarpeen ottaa myös huomioon open ended- maksuhalukkuuteen liittyvät virhelähteet.

Ristiriitaisten tulosten taustalla voi olla myös strategista käyttäytymistä. Koska suurin osa maanviljelijöistä kuului tähän ryhmään, jonka jäsenillä oli korkea maksuhalukkuus, mutta välinpitämättömän asenne, voidaan olettaa, että viljelijät eivät pidä monivaikutteisuutta tai ainakaan kaikkia sen osia tärkeinä. Viljelijöiden korkeiden maksuhalukkuuksien taustalla voi olla myös halu varmistaa tuki- en jatkuminen tulevaisuudessa. Kuluttajien kohdalla myönteisten asenteiden esittäminen yhdessä alhaisen maksuhalukkuuden kanssa voi kuvastaa ihmisten halua antaa itsestään edullinen kuva toisten silmissä. Tällaiseen strategiseen käyttäytymiseen on viitattu aiemmassa tutkimuksessa (esim. Drake 1991, Aakkula 1999, Moisander 2001). Toisaalta esitetyt maksuhalukkuudet voisivat olla huomattavasti alhaisempia, jos ihmiset todella joutuisivat ilmoittamansa summat maksamaan.

Kuluttajatutkimuksessa on usein törmätty siihen, että ihmiset toimivat epäjohdonmukaisesti; he sanovat yhtä ja tekevät kuitenkin toisin. Tätä on selitetty sosiaalisilla ja psykologisilla tekijöillä. Tällainen epäjohdonmukaisuus on aiheellista ottaa huomioon myös talous- ja politiikatutkimuksessa. Tutkimuksen tuloksia voitaisiin syventää tutkimalla tarkemmin maksuhalukkuuden taustalla olevia tekijöitä, esimerkiksi Ajzenin (1985) suunnitellun käyttäytymisen teoriassa esitettyjä subjektiivista normia ja havaittua behavioraalista kontrollia. Näitä varten empiiriseen osaan tulisi rakentaa ja sisällyttää näitä

mittaavat muuttujat, joiden vaikutusta maksuhalukkuuteen voidaan tutkia esimerkiksi lineaarisen regression tai tobit- ja logit –mallien avulla.

Suomalaiset haluavat edelleen ensisijaisesti tukea kotimaista maataloutta puhtaan ja turvallisen ruoan tuottajana. Monivaikutteisen maatalouden muut tuotokset eivät ole kansalaisille yhtä tärkeitä, vaikkakin huomattavalla osalla suomalaisista on myönteiset asenteet näitä maatalouden tuottamia ulkoisvaikutuksia kohtaan.

Lähteet

- Aakkula, J.J.** 1999. Economic Value of Pro-Environmental Farming - A Critical and Decision-Making Oriented Application of the Contingent Valuation Method. Agricultural Economics Research Institute. Publications 92. Helsinki.
- Ajzen, I.** 1988. Attitudes, Personality, and Behavior. Open University Press, Bristol.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, S.** 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo.
- Cook, A.J., Kerr, G.N. & Moore, K.** 2002. Attitudes and Intentions towards Purchasing GM Food. Journal of Economic Psychology 23: 557-572.
- Drake, L.** 1992. The Nonmarket Value of the Swedish Agricultural Landscape. European Review of Agricultural Economics 19: 351-364.
- Gregory, N.G.** 2000. Consumer Concerns about Food. Outlook of Agriculture 29(4): 251-257.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. & Black, W.** 1995. Multivariate data analysis with readings. Prentice-Hall International. USA.
- Lankoski, J. & Ollikainen, M.** 2003. Agri-Environmental Externalities: A Framework for Designing Targeted Policies. European Review of Agricultural Economics. 30(1):51-75.
- Moisander, J.** 2001. Representation of Green Consumerism: A Constructionist Critique. Helsinki School of Economics and Business Administration, Helsinki.
- Nielsen, C.P., Thierfelde, K. & Robinson, S.** 2001. Consumer Attitudes Towards Genetically Modified Foods. The Modelling of Preference Changes. SJFI Working Paper no 1/2001. Danish Institute of Agricultural and Fisheries Economics.
- Pouta, E.** 2003. Attitude-Behavior Framework in Contingent Valuation of Forest Conservation. University of Helsinki. Department of Forest Economics. Publications 12. Helsinki.
- Randall, A.** 2002. Valuing the Outputs of Multifunctional Agriculture. European Review of Agricultural Economics. 29(3):289-307.
- Romstad, E., Vatn, A., Rorstad, P. K. & Soyland, V.** 2000. Multifunctional Agriculture. Implications for Policy Design. Agricultural University of Norway. Department of Economics and Social Sciences. Report No. 21.
- Siegel, S. & Castellan Jr, N.J.** 1988. Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences. 2nd Edition. McGraw-Hill, USA.
- Vatn, A.** 2002. Multifunctional Agriculture: Some Consequences for International Trade Regimes. European Review of Agricultural Economics. 29(3): 309-327.
- Yrjölä, T. & Kola, J.** 2004. Consumer Preferences Regarding Multifunctional Agriculture. International Food and Agribusiness Management Review 7,1: 78-90.